

LA UNUA ESPERANTISTA KOSMONAŬTO

Malmulte estas konate, ke s-ro Farkas Bertalan, la unua hungara kosmonaŭto estis samtempe ankaŭ la unua esperantista kosmonaŭto, ja kelkajn jarojn pli frue dum iu sovetunia ĉaspilota trejnado – kvankam nur laŭ amika vetado – tamen li ne nur ellernis Esperanton en normala konversacia nivelo, sed ankaŭ uzis ĝin.

Lia instruisto pri Esperanto estis alia hungara ĉaspiloto, tiu s-ro Horváth József, kiu kelkajn jarojn poste iĝis aŭtoro de la legende fama en Hungario lernolibro "Esperanto - en 30 tagoj".

Pri la Esperanta lingvoscio de Farkas Bertalan tiutempe raportis nur la revuoj "Hungara Vivo" kaj "SAT-Amikaro", la mencio de Esperanto tamen plene mankis en la oficialaj raportoj, vivresumoj, informiloj, tiun informon la tiama gazetara servo simple ne menciis aŭ prisilentis.

La kosma vojaĝo de s-ro Farkas Bertalan enkadre de la internacia projekto Interkosmo komenciĝis la 26-an de majo en 1980. Enkadre de la projekto Interkosmo la Sovetunia Kosma Ministerio ebligis spacveturadon po unu kosmonaŭto de ĉiuj tiamaĵ socialismaj landoj.

Aldone vi trovas la artikolon kaj intervjuon kun la kosmonaŭto en la revuo Hungara Vivo, n-ro 1/1981.

Szilvási László

KOSMONAŬTO KAJ ESPERANTO

– fonto: Hungara Vivo, 1/1981

Interparolo kun Farkas Bertalan, la unua hungara kosmonaŭto

– Ne koleru, ke ĉi tiun konversacion ni povas okazigi nur nun, sed ankaŭ vi scias, ke la spacveturo estas komplika afero. Kompreneble la populareco kaj pri ĝi la diversaj, eĉ nuntempe okazantaj, programoj estas por ni multe pli granda tasko, ol la daŭra senpezeco en la kosmo.

Tiel komenciĝis la konversacio kun Bertalan Farkas en lia nova laborejo en la Ministerio de Defendo. Li akceptis kun ĝojo la peton de nia redakcio por paroli iom pri Esperanto, ja li havas malnovajn interrilatojn kun la Internacia Lingvo. Por klarigi la situacion, mi devas rakonti, ke tiu ĉi interparolo okazis post strangaj «historiaj antaŭaĵoj». Ni konas jam unu la alian de pli ol 15 jaroj. Ni lernis en la sama klaso en la lernejo de ĉaspilotoj en Hungario, kaj poste en Sovetunio. Fininte ĝin, ni aviadis kune ĉe la sama milita unuo, de kie la vojo de Bertalan kondukis al Stela Urbeto, kaj de tie en la kosmon. Pro tiaj kialoj mi ne povas fari kun li regulan intervjuon. Tio, kion mi povas fari, estas nur amika interparolo.

– Mi scias, ke vi lernis Esperanton, sed la publika opinio ankoraŭ ne scias pri tio ĉi.

– Jes, mi lernis ĝin.

- **Imagu, ke mi nur faris mencion pri Esperanto kaj vi, du tagojn poste revenis al mi la rakonto en la formo: "Vetinte je kesto da biero li ellernis Esperanton".**
- *Kesto da biero sonas sufiĉe bonhumore – li diras ridante – sed vi mem scias, ke mia lernado havis aliajn kialojn. Certe ankaŭ vi memoras ankoraŭ, kiel ĝi komenciĝis. Ni nur ŝercis pri vi, vidante, ke post la lacigaj aviadoj vi havis ankoraŭ energion por okupiĝi pri Esperanto kaj verki faklaboraĵon. Kiam vi proponis al ni lerni Esperanton, kaj ni komentis, ankaŭ mi komprenis, ke ĝi ne estas ŝerco, sed io multe pli valora. Poste kompreneble mi volonte vetis kun vi kaj "ŝajne" pro duobla porcio da torto mi entreprenis en difinita tempo fari ekzamenon pri la Internacia Lingvo. Jen estas do la kialo...*

Laŭ la vortoj de Bertalan Farkas reviviĝas la kune pasigitaj jaroj, la neforgesebla ekzameno pri Esperanto, kaj multaj aliaj eventoj de la kunestado. Mi apenaŭ povas konvinki lin por reveni al la nuntempo kiam, estante porokaza raportisto mi demandas lin, kaj li respondas kiel la unua kosmonaŭto de la Hungara Popolrespubliko.

- **Kio estas via opinio pri la Internacia Lingvo?**

- *Mi estas konvinkita, ke oni bezonas la Internacian Lingvon. Se iu scias aŭ parolas en pluraj lingvoj, konas la originon de la vortoj, povas klare vidi, ke eĉ el tia vidpunkto Esperanto estas bonega lingvo. Ĝi faciligas eĉ la lernadon de aliaj lingvoj kaj pri tio ĉi ankaŭ ni konvinkiĝis, dumtempe ja iu el ni lernis la latinan, alia la francan, anglan aŭ germanan lingvojn. Ni vidis la parencecon de la lingvoj, ni povis kompari ilin kaj Esperanton.*

- **Kiun lingvon vi lernis en tiu tempo?**

- *La latinan kaj la anglan. La rusan mi ne mencias, ankaŭ vi scias, ke ĉiujn novajn konojn en la tereno de aviado ni akiris per la rusa lingvo.*

- **Kaj Esperanto? Kial vi lernis ĝin?**

- *Tial, ĉar en ĝi estas perspektivo, ĉar ĝi helpas ankaŭ en la lernado de aliaj lingvoj. Kaptis min la simpleco de tiu ĉi lingvo, la logikeco de la gramatiko. Esperanto estas unu el la plej grandiozaj inventaĵoj en la mondo.*

- **Post la kosma aviado okazis ŝanĝiĝo en via vivo. Vi fariĝis kosmonaŭto-esploristo, specialisto en kosmaj aferoj. Ĉu okazis ia ŝanĝiĝo en viaj interrilatoj kun la Internacia Lingvo?**

- *Iom mi forĝesis ĝin, ja ni havis en Stela Urbeto abunde da lernendaĵoj, kaj ankaŭ tio estas fakto, ke pasis jam iom da jaroj de post la tempo, kiam ni interparoladis Esperante, sed intertempe mi malkovris ion tute interesan.*

- **Ĉu rilate al Esperanto?**

- *Jes.*

- **Ne forgesu ĝin, sed permesu al mi unue demandi: kiel longe vi lernis ruse?**

- *Almenaŭ 15 aŭ 16 jarojn.*

- **Tio estas ege longa tempo, sed la rusan lingvon ankaŭ mi lernis dum 13 jaroj. Mi scias, ke tiom da tempo kaj energio jam ebligas sufiĉe bone alproprigi fremdan lingvon. Mi scias, ke vi bonege parolas ruse, do mi demandas: ĉu vi havis malagrablajn miskomprenojn, parolante en fremda lingvo?**
- *Jes, okazis al mi ankaŭ tiaĵoj. Estas ege malagrabla, se oni demandas vin fremdlingve, kaj vi ne povas interkompreniĝi eĉ tiam, se vi bone parolas en unu aŭ du fremdaj lingvoj. Tiam nevidebla muro disigas vin de la demandinto, kaj tio estas terura.*
- **Laŭ viaj spertoj kiel vi opinias pri la nuntempa lingva situacio de la kosmonaŭtiko? Ĉu ekzistas lingvaj problemoj en la kosma esplorado?**
- *Tio ĉi estas malfacila temo! Mi devas al vi diri, ke estas tiaj problemoj. Bedaŭrinde! Temas pri tio, ke la alilandaj kosmonaŭtoj-kandidatoj ne parolas la rusan lingvon en la sama nivelo. Tio estas unu el la malfacilaĵoj kies forigo bezonas multan tempon. Ekzemple la estontaj francaj kosmonaŭtoj – kiuj faros viziton en la kosmo per soveta kosmoŝipo – ne scias ruse. Unue oni devos instrui al ili la rusan lingvon dum longa tempo. Tio estas ĉiamaniere perdo de tempo kaj forpreno de energio, kaj malutilas al la konkreta laboro. La alia problemoj estas tio, ke la lingvaĵo de la kosmonaŭtiko estas ege malfacila. Multege da mallongigoj, maro da specialaj esprimoj kaj vortkunmetoj estas en tiu ĉi faklingvo, kio kaŭzas problemojn eĉ por bonaj parolantoj de la rusa lingvo.*
- **Kio okazos en la futuro, kiam la programo Interkosmo plivastiĝos, kaj pli kaj pli novaj landoj aliĝos al la kosma esplorado? Kiel vi imagas la lingvan estonton de la kosmonaŭtiko?**
- *En socialisma rilato la uzado de la rusa lingvo fariĝos pli larĝa. Por sukcese kunlabori en kosmaj terenoj, la partoprenantoj devos ellerni la rusan lingvon. En la kazo de la alia kosma potenco, en tiu de Usono, la sama fenomeno estas videbla. Ankaŭ tie elformiĝas tielnomata kosma lingvaĵo, kiel en la rusa lingvo. Paralele kun tiuj ĉi tendencoj ekestas la kosma lingvaĵo ankaŭ en la aliaj naciaj lingvoj. Tio okazas ankaŭ en la hungara lingvo. Mi scias, ke tio estas grandega perdo de energio, kaj ĝuste tio estas, kion mi volis diri antaŭe.*
- **Mi jam preparis min por memori vin...**
- *Do, mi ne scias, ĉu vi konsentas aŭ ne, sed laŭ mia opinio la Babela konfuzo de lingvoj nun komencas fariĝi grava malhelpo en la vojo de la kunagado. En la futuro ĝi nur plifortiĝos. La situacio estas vere komplika. Oni nun devus ekuzi tian mondlingvon pri kiu ni jam tiel multe parolis.*
- **Certe vi pensas pri Esperanto?**
- *Jes, sed vi mem diris iam, ke la perfektigo de la teknika lingvo en Esperanto ne apartenas al la facile realigeblaj procesoj.*
- **Jes, vi pravas. Vere, mi parolis pri tio, sed la sama afero koncernas ĉiujn lingvojn, kaj mi havis en la penso la politikajn sanĝiĝojn okazantajn en la mondo. Bedaŭrinde, la homaro havas ankoraŭ multajn gravajn problemojn sur tiu ĉi planedo, kiu el la kosmo aspektas admirinda. Uzante viajn vortojn "ĝi estas tiel admirinda, ke ruse mi eĉ ne scias rakonti." La Babela lingvokonfuzo de tie jam ne estas videbla, sed estas fakto ke la konkero de la kosmo bezonas internacian kunagadon kaj unuiĝon. En la futuro ni devos kalkuli pri tio, ke Esperanto ekuziĝos sur la terenoj de la sciencoj, kaj iom post iom ĝi farigos produktilo. Kiel vi opinias? Ĉu Esperanto estus utiligebla en la farotaj kosmaj esploroj?**

- *Mi pensas, ke jes. Se oni sukcesos krei unuecan kosman terminologion. Tio siavice dependas de tio, kiam oni sukcesos akceptigi Esperanton kiel ĝeneralan interŝtatan helplingvon. Praktike la kreado de unueca kosma terminologio ne havas seriozajn malhelpojn eĉ hodiaŭ. Espereble la homoj baldaŭ komprenos, ke la mondo bezonas lingvon, kiu estas rapide ellernebla, kaj kiu povas fariĝi neŭtrala ilo de interkompreniĝo en la internaciaj rilatoj.*
- **Mi konsentas kun vi, sed ni revenu al la farendaĵoj de la nuntempo. Ĉu vi povus diri ion pri viaj pluaj planoj?**
- *Paralele kun la prilaboro de la materialo de la kosma aviado kune kun mia amiko kaj kolego, Béla Magyari ni preparas nin por komenci niajn studojn en la teknika universitato. Kompreneble ni respondas ankaŭ je tiuj multaj leteroj, kiujn ni ricevis.*
- **Ĉu vi lernas ankaŭ lingvon?**
- *Jes! Mi decidis, ke mi refreŝigos miajn esperantlingvajjn konojn, kaj denove eklernos la anglan. Mi volas atingi la nivelon de konversacio dum mallonga tempo, kaj estus bone legi la okcidentan fakliteraturon en originalo. Lastfoje mi partoprenis en konferenco, kie oni parolis angle. Multe mi ne komprenis... do mi devas lerni ankaŭ la anglan lingvon.*
- **Ĉu vi pensas, ke ellernonte la anglan lingvon almenaŭ tiel bone kiel la rusan, vi ne havos problemojn en lingvaj terenoj?**
- *Mi timas, ke mi havos tiujn ankaŭ plu... En la nuntempa mondo koni du fremdajn lingvojn ne plu sufiĉas. Tial mi ŝatas Esperanton, kaj tial mi apogas ĝin. Tiu ĉi konvinkiĝo post la kosmoveturo nur plifortiĝis en mi.*
- **Mi deziras al vi, ke ĝi fortiĝu plu kaj, ke ankaŭ aliaj kosmonaŭtoj sekvu vian ekzemplon. Permesu al mi ankoraŭ unu demandon: Kion vi volus diri al la esperantistoj kiuj opinias vin la unua esperantista kosmonaŭto de la mondo?**
- *Esperanto estas unu el la plej grandiozaj elpensaĵoj en la mondo. Ĝi havas perspektivojn. Valoras lerni ĝin.*
- **Dankon pro la konversacio.**

Jozefo Horváth

Ref: <https://www.facebook.com/Ret.Info/posts/1381302821949156>